

11. Словарь русского языка XI–XVII вв. – М., 1975– — XI–XVII вв. Вып. 1–.
12. Словарь русских народных говоров / Под ред. Ф.П. Филина и Ф.П. Сорокалетова. — Л., 1966–. — Т. 1–.
13. Словарь української мови / Упоряд. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко — К., 1907–1909. — Т. I–IV.
14. Срезневский И.И. Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам. — Спб., 1893–1903.
15. Топоров В.Н., Трубачев О.Н. Липгвистический анализ гидронимов Верхнего Поднепровья — М., 1962 — С. 197.
16. Указатель к изданиям временной комиссии для разбора древних актов, утверждённой при киевском, индольском и волынском генерал-губернаторе: Имена географические / Сост. И.П. Новицкий. — Киев, 1878. — Т. 2.
17. Шульгач В.П. Деякі “балтійські” гідроніми Верхньої Наддніпрянщини в слов’янській перспективі. I // Slavica та Baltica в ономастиці України. — К., 1999. — С. 175–182
18. Этимологический словарь славянских языков: Праслав. лекс. фонд / Под ред. О.Н. Грубачева. — М., 1974–. — Вып. 1–.
19. Hydronimia Odry: Wykaz nazw w układzie hydrograficznym / Pod red. H. Borka. — Opole, 1983.
20. Jungmann J. Slovník česko-německý. — Praha, 1835—1839. — D. I–V.

Світлана Ковтюх (Кіровоград)

ОСОБЛИВОСТІ ВІДМІНЮВАННЯ ОМОНІМІЧНИХ ОНІМІВ РІЗНИХ КЛАСІВ

The article deals with the peculiarities of omonymic toponyms, hydronyms, anthroponyms, zoonyms, firmonyms declination, which most often appear as a result of transsonimization. Different case inflexions in such words are connected with the category of living / manimatness, particular lexical meaning, be longing to a definite class of omonyms or different parts of speech, depending on their origin.

Словозміну іменника його морфологічні категорії вивчили Й.Ф. Андерш, С.П. Бевзенко, О.К. Безпояско, І.Р. Вихованець, А.П. Загнітко, Ю.О. Карлсико, І.К. Кучеренко, І.М. Матвійас, С.П. Самійленко та інші. У працях цих авторів а також у традиційних граматиках, посібниках, підручниках словозміна власних назв окремо не досліджувалася, найпоширеніші оніми (найчастіше топоніми, гідроніми, антропоніми) служили лише ілюстративним матеріалом поряд з апеллятивами.

Особливості відмінкових форм назв населених пунктів розглядалися в працях В.О. Горпинича. Окремо становлення системи словозміни ойконімів було предметом вивчення автора цієї публікації, див. Авдеева С.Л. [1]. Л.І. Скрипник, Н.П. Дзятківська, а також автори довідника „Культура української мови” (1990 р.) частково досліджували відмінювання антропонімів. Граматичні особливості гідронімів, у тому числі й окремі відмінкові форми, вивчала З.І. Фрашко (1979 р.). У низці публікацій розглядалися питання словозміни окремих груп власних назв, наприклад: І.І. Ковалик „Система відмінювання українських народних прізвиськ” (1977 р.) тощо.

Порівняльне дослідження відмінкових форм омонімічних онімів різних класів ще не було предметом розгляду в українському мовознавстві, цим і зумовлений вибір проблеми.

Більшість власних назв сучасної української мови належать до лексико-семантичного розряду іменників, підпорядковуючись загальним граматицим законам розвитку і функціонування цієї частини мови. Граматика – відносно закрита система, що відзначається консервативністю. З одного боку, їй притаманна деяка сталість, з другого – динамічність, постійне оновлення, хоча зміни ці мають повільний, еволюційний характер. Абсолютно нові компоненти з'являються досить рідко. Серед низки причин, які зумовлюють зміни граматицих форм виділяються дві основні: „1) тенденція до уодноманітнення й уніфікації форм; 2) тенденція до виразності форм” [2: 6]. Зміни граматицих форм здійснюються за рахунок перебудови, перестановки відмінкових закінчень у межах словозміниної системи, тобто діє граматицина аналогія або спостерігається нейтралізація морфологіцих опозицій

Інші частини мови, переходячи до розряду онімів, мають здатність субстантивуватися, або цей процес відбувається ще в доіномастициний період. У переважній більшості власні назви характеризуються ушербними парадигмами, тобто мають форми лише однини чи множини. При цьому сингулятивні оніми утворюють підпарадигму множини, якщо позначають кілька об'єктів з однаковими назвами, або „актуалізація числової ознаки множинності вносить у семантику власної назви конотативний відтінок” [3: 158] Наприклад. Не стає легше від іого, що на карті України все-таки більше *Жовтневих, Перемог* і *Першотравневих*, ніж *Октябрських, Побед* і *Первомайських* (*Жовтневих* – 96, *Перемог* – 27, *Першотравневих* – 49) (Л.Масенко). До одного із найбагатших і найвпливовіших аристократів краю (тв й не тільки краю) приїхали засвідчити свою повагу представники князівських і графських родів – *Сапіг, Сапушків, Чорторицьких, Чацьких, Вишневецьких, Браницьких, Потоцьких, Любомирських, Радзивілів, Войнаровських, Ловинських*, Вольг та інших, чні садиби були розкидані на безкрайніх просторах Волині, Полісся і Поділля (В.Лис). Стоїте ви, хлопці, відомими і певідомими воями десь по *Європах* та *Азіях*, по сходах і заходах (М.Олійник). Олесь Гончар був одним із *Дон Кіхотів* в українській літературі ХХ століття (М.Наєнко). Колись шукали істин *Піфагори*, і для жерців іорів огонь наук (М.Рильський). ...світову погоду визначатимуть найбільш вільні особистості, найгеніальніші *Моцарти* і *Ейнштейни* (М.Наєнко). Про глибини мікросвіту виведено формули і навіть змайстровано технічні пристрої на їхній основі, а де *Ейнштейни, Бори, Курчатови* в царині людської психіки... (В.Ковтун).

Власні назви, що функціонують у формі *singulana tantum*, переходячи до розряду загальних, можуть не лише утворювати грамени множинності з дещо іншим семантициним наповненням, певним конотативним забарвленням, а й писатися з малої букви (чнний правопис поширює такі написання на прізвища й імена, які стають апеліативами, реальних історичних осіб, коли антропоніми вживаються із зневажливим значенням, га на „індивідуальні міфологіцині назви, що перетворилися в загальні або вживаються в переносному значенні” [9: 49]): В Сибір летимо. А під нами віки ідуть в Сибір на рипучих підводах. Ідуть декабристи і *кармелюки* (І.Драч). Лиш на Личакові є ще гробниці, *Де габсбургів* зотіли слуги ниці.. (Д.Павличко). На дорозі нікого, попереду нас рухаються лише дві наші власні тіні, жернинясті, довготелесі, мов *донкіхоти* (О.Гончар). Одинадцять томів „Словника української мови” – ніби одинадцять *ермітажів*, що їх, здається, і за все своє життя не обійти, не осягнути (С.Плацинда). – Го добрі хмари...Просто якісь степові *арарати* (О.Гончар). Маленька жіноча доле, ти феніксом над *освенцімами* злетіла і спалахнула (І.Драч). Нині „маленькі *вельзевули*” (на зразок Р.Корогодського) пробують знайти на великому тілі автора „України в огні” хоча б якісь вітряні прищі (М.Наєнко).

Кличий відмінок характерний для антропонімів та зоонімів, що позначають назви істот. В онімах-неістотах уживання форми вокаліва зумовлене явищами метафоризації, персоналізації: *Савелівко*, мій життєдайний краю. Жива вода в крові твоїй струмить (В.Чубенко). Козацька тверджа, давній *Чигирине*, уламок слави серед цих полів! (Л.Костенко) Привіт тобі, зелена *Буковино*, твоїм хорощим горам і гаям, твоїм одважним дорогим синам! Привіт тобі, вродлива країно! (В.Самійленко) Братія *Польще!* Хай тобі

пасти́ть будувати, сіяти, творить, нехай буде в тебе дім багатий (М.Рильський). *Тевтоніє!* Мене ти пожирала, як вішала моїх дочок, синів (П.Тичина) Співай же, *Десно*, в весняних просторах, ростіть, будови, гомоніть, мости (М.Рильський). О *Борисфене*, батьку наш і друже, бля твоїх родючих берегів ти нас з'єднав в часи прадавніх зрушень, своїм вином мандрівців напоїв (І.Кочерга).

Виникнення омонімії між різними класами онімів зумовлене найчастіше явищем трансономізації, що є різновидом лексико-семантичного способу творення нових слів, хоча можливий і випадковий збіг.

Видрізняються форми родового відмінка однини різних власних назв, що пов'язується з конкретним лексичним значенням слова, а також з категорією істоти / неістоти. Серед омонімічних ойконімів та гідронімів (назв річок) перші мають флексію -а(-я), другі – -у(-ю). Це явище характерне як для іншомовних, так і власне українських географічних назв. *Абакана – Абакану, Анадира – Анадиру, Гудзона – Гудзону, Ішіма – Ішіму, Кабула – Кабулу, Севра – Севру, Таласа – Таласу, Бара (місто) – Бару, Кропивника (село) – Кропивнику, Луга (село) – Лугу, Орчика (село) – Орчику, Свіржа (село) – Свіржу, Смотрича (селище) – Смотричу, Удича (село) – Удичу, Хорола (місто) – Хоролу* (перше слово у парах – назва міста (села), друге – назва річки). Таке ж протиставлення засвідчується у формах родового відмінка однини ойконімів та інших географічних назв *Алжира – Алжиру* (країна), *Аоминя Аоминю* (країна, півострів), *Балхаша – Балхашу* (озеро), *Батерста – Батерсту* (острів), *Бранденбурга – Бранденбургу* (провінція), *Вана – Вану* (озеро), *Ванкувера – Ванкуверу* (острів), *Виннігета – Виннігету* (озеро), *Гайдарабада – Гайдарабаду* (провінція), *Галаца – Галацу* (область), *Гамбурга – Гамбургу* (область, земля), *Квебека – Квебеку* (провінція), *Люксембурга – Люксембургу* (країна), *Мозамбіка – Мозамбіку* (країна), *Рима – Риму* (державна), *Сан-Хуана – Сан-Хуану* (провінція), *Сінгапура – Сінгапуру* (острів), *Сянган – Сянгану* (територія); *Круглика (село) – Круглику* (озеро), *Люб'язя (село) – Люб'язю* (озеро), *Розлуча (село) – Розлучу* (гора), *Фороса (селище) – Форосу* (мис) та ін.

Для категорії істот / неістот характерне явище семантичних транспозицій. Наприклад, до категорії істот належать власні імена античних богів: зображувати *Нептуна*, проклинати *Плутона*, ненавидіти *Марса*. Ці ж самі оніми, трансформуючись у назви планет (космоніми), стають іменниками – назвами неістот: фотографувати *Нептун*, досліджувати *Плутон*, вивчати *Марс*. Відповідно, назви істот та неістот розрізняються формами знахідного відмінка однини та множини: у назвах істот чоловічого роду другої відмінки з нульовою флексією та із закінченням -о форма знахідного відмінка тотожна з формою родового, а в назвах неістот форма знахідного відмінка збігається з формою називного. Прізвища та імена осіб належать до категорії істот, а ойконіми, утворені від цих антропонімів, є іменниками-неістотами: зустрів *Куйбишева*, побачив місто *Куйбишев*; послухали *Хмельницького*, побачив місто *Хмельницький*; шукати *Олеська* (власне ім'я, прізвище), *Горбатенка*, *Черненка*, *Симоненка*, *Вороненка*, *Сидоренка*, *Шевченка*, *Коротича*, *Трояна*, *Барвінка*, *Зеленчука*, відвідати *Олесько*, *Горбатенко*, *Черненко*, *Симоненко*, *Вороненко*, *Сидоренко*, *Шевченко*, *Коротич*, *Троян*, *Барвінок*, *Зеленчук* (ойконіми) тощо. Винятком є назва села *Осипенко* в Запорізькій області, „утворена від жіночого прізвища (Поліна Осипенко), яке в українській мові не змінюється. Але ставши ойконімом, ця назва приймає відмінкову парадигму інших назв населених пунктів, які творилися від чоловічих прізвищ. Доказом цього є також форма О.в. із закінченням -ом: *Осипенком* (Зп, 163)” [1: 104].

Різні закінчення родового та знахідного відмінка однини характерні для онімів – назв істот і неістот, наприклад: *Альберта* (ім'я) – *Альберту* (озеро), бачити *Альберта* (особу) та *Альберт* (озеро). Якщо ж оніми належать до лексичних груп, що характеризуються тотожними флексіями (це стосується форм родового відмінка однини іменників чоловічого роду другої відмінки), то парадигми їх збігаються, за винятком знахідного відмінка, на що впливає належність до категорії істот / неістот: *Вашингтона* (прізвище) – *Вашингтона*

(місто), відвідав *Вашингтона* (особа), побачив *Вашингтон* (ойконім), *Йордану* (річка) – *Йордану* (свято), бачити *Йордан* (річка), відзначати *Йордан* (свято).

Розрізняються також форми орудного відмінка однини прізвищ із флексією -им й утворених від них назв паселених пунктів із закінченням -ом, що мають суфікси -ов(-ев.-ев) та -ин(-ін,-їн) зустрівся з *Куйбишевим*, *Кіровим Лермонтовим*, *Калініним* (антропоніми); перебував під *Куйбишевом*, *Кіровом*, *Лермонтовом*, *Калініном* (ойконіми).

Таке явище пояснюється історичними причинами. За походженням антропоніми й ойконіми на -ов(-ев.-ев), -ин(-ін,-їн) – нечленні форми прикметників чоловічого роду. Серед назв населених пунктів на -овь(-евъ), зафіксованих давньоукраїнськими пам'ятками до XIV століття, зустрічаються три словоформи орудного відмінка однини із закінченням -омъ, це означає, що відмінюються зазначені ойконіми як короткі прикметники: 1178 р., сташа за Васильшовомъ [ЕС, 30], 1170 р., постиже влість Мьстислава за *Каневомъ* [ЕС, 66], 1160 р. межи *Мунаревомъ* и Ярополчемъ [ЕС. 90] [1: 13, 74 223]. У XIV – XV століттях процес субстантивзації ойконімів на -ов(-ев), -ин ще не завершений, про що свідчить вживання назв середнього роду на -он-о(-ев-о) -ин-о перед номенклатурним словом в атрибутивній функції дали...*дякоуново* село [ССМ I, 301], *Бибарцово* селище [ССМ I, 95], дали...*Градино* селище [ССМ I, 259], дали...*парчино* село [ССМ II, 128]. У формі орудного відмінка однини ойконімів чоловічого роду зазначеного типу переважає флексія -омъ, що вживалася й у коротких прикметниках чоловічого роду. Староукраїнськими грамотами XIV – XV століть фіксуються 8 словоформ на -ов(-ев) та 4 на -ин: дедилъ...отчиною нашою *Хотоневомъ* [ССМ II, 511], Зволохи под *Мечитовомъ* [ССМ I, 587], дали...есми.. под *Болотином* [ССМ I, 115], записал з *Кунином* [ССМ I, 528]. В одному прикладі вживається флексія орудного відмінка однини -ымъ в ойконімі на -ов, характерна для членних прикметників чоловічого роду, продалъ.. село. из *раповымъ* [ССМ II, 289]. Це зайвий раз підтверджує висновок про те, що ойконіми зазначеного типу в XIV – XV століттях сприймалися як прикметники.

Назви населених пунктів на -ів, -ни у сучасній українській літературній мові повністю субстантивувалися й відмінюються як іменники (хоча з історичного погляду, фактично це давній тип словозміни коротких (нечленних) прикметників, що збігався з іменниковим типом). У формі орудного відмінка однини сучасні ойконіми на -ин фіксуються виключно із закінченням -ом. Є у них за *Нижинам* Десна (А.Малишко), кружляв болотом між *Галичином* та Хрещатим (І аз „Молодь України”, 20.04.91), з . *Лопатином* (Лв, 617) Ойконіми на -ів мають таку ж флексію в переважній більшості випадків (34 приклади) разом з містом *Зиньковом* (Хм. 127), межує з ... *Романовом* (Лв, 560), почав іменуватися *Седневои* (Чрг, 694) Флексія -им в орудному відмінку однини назв населених пунктів на -ів спорадично з'являється за аналогією до ойконімів чоловічого роду, що відмінюються як повні прикметники (3 приклади) (можливо, певну роль відіграє й прикметникове походження цих назв), якщо це не опіски чи орфографічні помилки: В бою під *Богодуховим* (Лг, 166), між Дулібами і *Конюховим* (Лв, 833), пов'язують з *Витачевим* (Кв, 492) [див.: 1: 72–77, 158–160, 235, 250].

Слов'янські прізвища на -ов(-ев.-ев), -ів(-їв), -ин, -ін(-їн) субстантивувалися, проте частково зберегли прикметникову систему відмінювання, зокрема в усіх непрямих відмінках множини та в орудному відмінку однини [4: 177], в останній формі мають закінчення -им: *Соловійов* – *Соловійовим*, *Малишев* – *Малишевим*, *Гуляєв* – *Гуляєвим*, *Андрухів* – *Андруховим*, *Гурєв* – *Гурєвим*, *Брицин* – *Брициним*, *Шаляїн* – *Шаляїним*, *Захар'їн* – *Захар'їним* тощо.

До іменникового, а не прикметникового типу відмінювання належать чоловічі прізвища, а) утворені від етнонімів на -ин: *Волошин*, *Грузин*, *Сербин*, *Турчин*, *Литвин*, *Русин*, *Угрин* [див.: 4: 180; 8: 284]; б) від інших назв осіб на -ин, наприклад: від койконіма – *Керечини* (очевидно, від села Керецьки Закарпатської області), *Логвин* – від чоловічого особового імені [4: 180], в) неслов'янські прізвища на -ов, -ин, -ін, *Брюїов*, *Дарвін*, *Чаплін* [9: 72].

Усі зазначені підгрупи антропонімів в орудному відмінку однини мають закінчення -ом, а не -им: *Литвином, Керечашином, Чаплином*. [1: 105]

Ойконіми, утворені від прізвищ чи імен осіб у формі множини, або омонімічні з цими словами назви (наприклад: ойконім *Васильки* утворений від назви рослини [5: 38]), в основному зберігають відмінкову плюральну підпарадигму антропонімів, розрізняючись формами знахідного відмінка, що пов'язується з категорією істот / неістот. Подібно до антропонімів такі назви населених пунктів у родовому відмінку множини мають закінчення -ів *Михайлюків, Щербанів, Ковтунів, Чернишів, Юрків, Стецьків, Тимченків, Яценків, Гриньків, Терещенків*. Але серед ойконімів на -енк-и, -к-и трапляються форми родового відмінка з нульовою флексією (у всіх словоформах наголошена основа) або епізодично зустрічається паралельне вживання нульового та закінчення -ів, що не характерне для омонімічних антропонімів. На території *Давідок* (Жт, 333), *Степанок* [Н, 129], під час визволення *Федірок* (Крв, 726); до *Леськів* приїхали (Чрк, 633) – до *Лесьок* вдерлися фашисти (Чрк, 636), на території *Митченків* (Чрг) – *Митченко* [Н, 81]. Очевидно, у цих випадках впливає система словозміни назв населених пунктів на -к-и, а не доойконімна семантика, тому що флексія -ів родового відмінка множини характерна для відантропонімічних утворень на -к-о, -енк-о (незалежно від наголосу) та для ойконімів, співвідносних із плюральними апелятивами чоловічого роду, що мають наголошене закінчення у формі називного відмінка множини; в інших випадках спостерігається залежність вибору від акцентуаційного чинника: якщо в початковій формі (називному множини, бо не ойконіми *pluraba tantum*) наголошене закінчення – у родовому відмінку множини вживається -ів, якщо наголошена основа – у родовому відмінку маємо нульову флексію [1: 134–137].

Ойконіми на -ар-і (*Токарі, Бондарі, Пушкарі, Косарі* та ін.) відмінюються подібно до антропонімів у формі множини, які, у свою чергу, наслідують словозмінну парадигму твірних апелятивів чоловічого роду другої відміни м'якої групи. Мабуть, за аналогією до прізвища *Гончар*, яке, як виняток, традиційно відмінюється за зразком твердої групи, таку ж парадигму приймає ойконім *Гончарі* в непрямих відмінках: поселення в *Гончарах* (Лв, 10). Назви населених пунктів на -ярі (*Смолярі, Котлярі, Школярі, Козарі*) повинні мати відмінкові закінчення мішаної групи, як і антропоніми (*Дігтяр, Козяр*), але фіксується флексія м'якої групи при словозміні ойконіма *Дігтярі* (в *Дігтярях* (Чрг, 653)) або за аналогією до іменників м'якої групи, або через незнання правил граматики.

Від назв свят утворені ойконіми *Восьме Березня* (у Сумській та Чернігівській областях) і *Перше Травня* (у Полтавській, Харківській, Черкаській, 3 такі назви в Чернігівській та 4 – у Сумській областях). У зазначених ойконімах відмінюється лише перший відчислівниковий компонент, як і в назвах знаменних дат: *Восьмого Березня, Першого Травня* [Н, 101].

Специфічними для української топонімії є незмінювані відантропонімічні ойконіми-посвяти у формі родового відмінка однини: *Шевченка, Івана Франка, Максима Горького, Петровського, Щорса*. Така модель не властива мовам інших держав ближнього зарубіжжя [6: 657]. В.А.Ніконов звертає увагу на те, що „цей „флексіюний” різновид немовби проміжний: він безафіксний, але в ньому флексія виконує ту ж явно топонімічну функцію, „заміщаючи” топонімічний суфікс, як, наприклад, і в показнику множини” [7: 32]. Ойконіми цієї групи є невідмінюваними, бо навіть при редукції в контексті родового слова (таке більше характерне для розмовної сфери) вживаються у формі родового відмінка: полк розташувався під *Петровського*.

Розрізняються форми родового й знахідного відмінків однини зоонімів та топонімів, ойконімів, гідронімів тощо, від яких утворені клички тварин, при цьому провідною причиною диференціації флексій є віднесеність різних класів онімів до категорії істот чи неістот. Розглянемо на прикладі родового відмінка однини кінонімів (кличок собак) та твірних онімів – назв неістот: *Алтай – Алтаю* (гори), *Везувія – Везувію* (вулкан), *Евереста*

Евересту (гора), *Олімпта* *Олімпу* (гора), *Паміра* – *Памиру* (високогірна країна), *Тибета* – *Тибету* (історичний край), *Урала* *Уралу* (гори), *Амура* – *Амуру* (річка), *Буга* – *Бугу* (річка), *Дона* – *Дону* (річка), *Дуная* – *Дунаю* (річка), *Євфрата* – *Євфрату* (річка), *Єнісея* – *Єнісею* (річка), *Ніла* – *Нілу* (річка).

Ергоніми (фірмоніми), прагматоніми найчастіше приймають морфологічну парадигму (як правило, ущербну) твірних онімів: за полтавську „*Ворсклу*”, у львівських „*Карпатах*”, із івано-франківського „*Прикарпаття*” (назви футбольних команд) [Газ. „21-й канал”. 30.01.03]. У центрі міста зруйнували всі цеглеві забийайлівки під невибагливими, але такими зрозумілими назвами – „*Пиріжкова*,” „*Рюмочна*,” „*Пельменна*” або „*Варенична*.” Натомість, як гриби, повиростали „*Санта-Барбара*,” „*Гочівуди*,” „*Аль Капоне*” й навіть – „*Притулок грішників*” Роман Олексійович домовився зустрітися з Орестом у псевдокитайській кав'ярні-альтанці „*Шанхай*” о пів на другу (І.Роздобудько); УТО „*Кіровоград*.” центр операцій з нерухомості „*Іриша*,” лікарня „*Добруджа*,” міжнародна акціонерна авіакомпанія „*Урга*,” кафе „*Максим*,” „*Ігул*,” „*Надія*,” „*Одеса*,” агентство моделей „*Ольга*,” магазини „*Гарас*,” „*Михайл Воронін*,” „*Єлисавет*,” готелі „*Київ*,” „*Україна*,” „*Каталунія*” „*Європа*,” КООП „*Меркурій*,” салон краси „*Галатей*”; авто „*Волга*,” „*Таврія*,” печиво „*Марія*” сорт бузку „*Валентина Терешкова*,” сорт жоржин „*Світлана*,” сорт картоплі „*Еликур*.” корабель „*Сагайдачний*,” літаки „*Антей*,” „*Руслан*,” космічна станція „*Венера-7*,” трактор „*Білорусь*,” холодильники „*Ока*,” „*Саратов*,” потяг „*Тиса*” тощо. В офіційно-ділових, юридичних, почасти в публіцистичних текстах уникають відмінювання власних назв підприємств, комерційно-виробничих об'єднань, фірм, організацій, установ тощо, уживаючи їх із родовим словом у функції прикладки. Особливий різновид незмінюваних назв становлять ергоніми у формі родового відмінка однини з прийменником у, що творяться від антропонімів: „*У Гарика*” (кафе), „*У Давида*” (ресторан). Зустрічаються випадки впливу на відмінкову парадигму власної назви родового слова, хоча це явище більше характерне для уснорозмовної просторічної сфери. Наприклад: Зустрінемося під „*Ятранем*”. Це назва кінотеатру, утворена від гідроніма на Кіровоградщині *Ятрань*, що відмінюється як іменник жіночого роду однини третьої відміни. В орудному відмінку нормативною є словоформа *Ятранню*. Поява флексії чоловічого роду однини другої відміни м'якої групи, очевидно, зумовлена родовою назвою чоловічого роду.

Звичайно, проблеми є із формою родового відмінка однини власних назв чоловічого роду, що творяться від багатозначних слів. Наприклад, назва магазину квітів „*Барвінок*” у родовому однини виявляє хитання у виборі закінчення: вийшов із „*Барвінка*” і вийшов із „*Барвінку*”. тому що відомі словоформи: *барвінку* (загальна назва рослини). *Барвінка* (літературний персонаж), „*Барвінка*” (був такий дитячий журнал). На жаль, сфера словозміни ергонімів, у тому числі фірмонімів, залишається не вступленою, Український правочин подає правило чітко для загальних назв установ, закладів, організацій, що в родовому відмінку однини мають флексію -у: *інституту, клубу, комітету, університету, штабу* тощо [9: 70].

Таким чином, омонімічні оніми виникають переважно внаслідок явища трансонімізації, що є різновидом лексико-семантичного способу словотворення, або через випадковий збіг. Уживання неоднакових відмінкових флексій у словозмінних формах ідентичних власних назв різних класів зумовлюється категорією істот / неістот, конкретним лексичним значенням назви, доонімною семантикою, почасти традицією, палежіністю до певного класу онімів чи різних частин мови, зважаючи на походження.

Література

1. Авдеева С.Л. Ставлення системи словозміни ойконімів української мови: Дис ... канд. філол. наук: 10.02.01. – Кіровоград, 1997. – 253 с.
2. Бевзенко С.П. Історична морфологія української мови (Нариси із словозміни та словотвору). – Ужгород: Закарпатське обласне видавництво, 1960. – 416 с.

3. Безпояско О.К. Іменні граматичні категорії (функціональний аналіз) – К.: Наукова думка, 1991 – 416 с.
4. Культура української мови: Довідник / С.Я.Єрмолєнко, Н.Я.Дзюбицина–Мельник, К.В.Ленєць та ін.; За ред. В.М.Русанівського. – К.: Либідь, 1990. – 304 с.
5. Лобода В.В. Топонімія Дніпро-Бузького межиріччя. - К., Вища школа, 1976. – 232 с.
6. Масенко Л.Т. Розвиток топонімічної лексики // Історія української мови: Лексика і фразеологія / В.О.Вишик, В.Й.Горобець, В.Л.Карпова та ін. - К.: Наукова думка, 1983 – С. 620–659
7. Никонов В.А. Введение в топонимику. - М.: Наука, 1965. – 180 с.
8. Скрипник Л.Г., Дзятківська І.І. Власні імена людей: Словник-довідник / За ред. В.М.Русанівського – К.: Наукова думка, 1986. – 310 с.
9. Український правопис – 4-те вид., випр. й доп. – К.: Наукова думка, 1993. – 240 с.

оа

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

ЕС – Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / І.М.Желєзняк, А.П.Корєпанова, Л.Г.Масєнко, О.С.Стрижак. – К.: Наукова думка, 1985. – 254 с.

Зп – Запорізька область

Лг – Луганська область

Жт – Житомирська область

Хм – Хмельницька область

Кв – Київська область

Чрг – Чернігівська область

Крв – Кіровоградська область

Чрк – Черкаська область

Лв – Львівська область

Н – Нежілпапа В.Я. Українсько-російський словник-довідник географічних назв Української РСР – Вид. 2. – К. Радянська школа, 1971. – 158 с.

ССМ I, II – Словник староукраїнської мови XIV – XV ст. у двох томах / Ред. колегія Д.Г.Гринчишин, Л.Л.Гуменюк (голова), І.М.Керницький. – К.: Наукова думка. – Т. I. – 1977. – 630 с.; Т. II – 1978. – 592 с.

Любов Костик (Чернівці)

СЛОВОТВІРНА СТРУКТУРА ГІДРОНІМІВ БУКОВИНИ

The hydronymy of Bukovyna is studied taking into account lexical and semantic meaning of the stems and the peculiarities of their wordbuilding potential. It allows us determine the peculiarities of basic vocabulary in the process of building of toponyms and to observe the main motives of the proprial nomination in hydronymy.

The results and findings of the research will facilitate further research on the ways of origin, development, and functioning of numerous names of one of subclasses of hydronymic vocabulary

Для мовознавства гідроніми, за визначенням багатьох дослідників, – це найдавніші пам'ятки мови, а звідси – об'єкт лінгвістичної археології. У них простежуються синхронні зрізи мови в галузі найменувань, певна діахронія щільності та змінності різномовних назв і структурної адаптації різноенетичних назв на ґрунті української мови. Стабільність чи нестабільність гідронімів, змінних їх форм і словотворчих формантів визначалась певною мірою історико-суспільними чинниками, але більше – структурно-семантичними, тобто тими, що впливали із означувано-понятійної природи мови

Щоб з'ясувати специфіку творення гідронімів, необхідно представити джерела виникнення топонімів. Топоніми (гідроніми) виникають у результаті дії таких процесів як: топонімізація апелятива (коли джерелом географічної назви є загальна назва) і транстопонімізація (коли джерелом географічної назви є будь-яка інша власна назва, тобто перехід лексеми з одного топонімного класу в інший). У результаті топонімізації виникають